

Wahrheit und Dichtung. Historiciteit en beeldvorming rond 1302

De ondertitel van deze tekst¹ vraagt om enige toelichting. In enkele alinea's over "historiciteit" willen wij het heel summier hebben over de cognitieve mogelijkheden en beperkingen van het historisch onderzoek. "Beeldvorming" vatten wij vrij letterlijk op: hoe worden historische feiten en personen weergegeven in de "beeldende kunsten". Ten slotte willen wij het hebben over deze historiciteit en die beeldvorming met betrekking tot de gebeurtenissen die dit jaar als zeventhonderdste verjaardag van de Guldensporenslag herdacht worden.

Alle historische geschriften en studies hebben te maken met "Wahrheit und Dichtung", terminologie die ik ontleen aan de titel van een autobiografisch geschrift van Goethe. Wat is waarheid, wat is fantasie? Eigenlijk is de vraag niet eens zo scherp en ongenueanceerd te stellen, want moest geschiedschrijving fantasie zijn dan zouden wij op zijn best te maken hebben met een historische roman. Geen enkele historicus aanvaardt dat zijn geschriften fantasie zijn. Maar ... zijn ze daarom waarheid? Meestal wel, zeker voor wat de feiten betreft. Die kunnen via een wetenschappelijke methode en geleerde heuristiek en bronnenkritiek vrij nauwkeurig achterhaald worden. Maar dan heeft men een reeks feitelijke gegevens die nog moeten geïnterpreteerd worden. En hier nipt het schoentje. Want, ook als men rekening houdt met honderden invloeden en factoren van invloed op een gebeurtenis, ze *alle* weerhouden kan men niet! De complexiteit van het leven en alles wat erin gebeurt is zo groot, dat de historicus steeds meer gegevens als niet relevant buiten beschouwing moet laten. Uit

1 Deze tekst is de versie van de lezing gehouden op de Algemene jaarvergadering van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge op 22 december 2001, aangevuld met noten.

de ontelbare en vaak onoverzichtelijke veelheid van gekende gegevens moeten en kunnen alleen diegene weerhouden worden, die betekenisvol zijn. Deze selectie houdt voor de historicus niet alleen het gevaar van willekeur in. Zij *is* ook voor een deel willekeurig. Dit betekent niet dat de historicus niet oprecht tracht objectief en eerlijk te zijn, maar onbewust en onwillekeurig gaat hij uit van vraagstellingen die voor hem (haar) en zijn (haar) tijd belangrijk zijn. Vandaar dat het geschiedenisverhaal nooit definitief is, maar steeds weer wordt herschreven door iedere generatie van historici. Dit gegeven behoort tot de rijkdom en de aantrekkelijkheid van het vak, dat aldus bijdraagt tot het ontwikkelen van zin voor relativiteit, begrip en verdraagzaamheid.

Het werd reeds gezegd dat de meeste historici oprecht objectiviteit betrachten. De vragen die zij de geschiedenis stellen zijn evenwel de vragen van hun generatie, geïnspireerd door de problemen van hun tijd, gesitueerd in het canvas van hun persoonlijke belangstelling, overtuiging, levenservaring en idealisme. Daarom wordt terecht gezegd dat geschiedenis een eeuwige discussie is. Er zijn periodes waarin alleen politieke en diplomatieke geschiedschrijving belangrijk waren. Grofweg kan men zeggen dat economische en sociale geschiedenis pas in de periode tussen beide Wereldoorlogen belangrijk werd. Op dat ogenblik werd nog maar weinig of helemaal niet gedacht aan mentaliteits- of ecologische geschiedenis. Als de troepen van de Franse Revolutie en het eropvolgend bewind zoveel geschiedbronnen hebben vernietigd dan was dit niet met de bedoeling geschiedenisvervalsing mogelijk te maken maar om politieke redenen: om alle sporen van de gehate feodaliteit uit te wissen en elke terugkeer daar naartoe onmogelijk te maken, of nog: omdat de door hen vernietigde bronnen hen onbelangrijk leken. Nu gebeurt hetzelfde op het vlak van de administratie en de archiefadministratie: de tot stand komende (alleen al) administratieve documentatie is zo massaal dat men erin versmacht. Hier wordt in feite door de administratie en het archief de keuze van de door de historicus te weerhouden feiten reeds een eerste keer gemaakt nog vooraleer hij ook maar één vinger in de pap heeft.

Dit is ook in het verleden zo geweest. Hier heeft bovendien ook nog de tand des tijds aan onze informatiebronnen geknaagd. Voor de periode vóór het ontstaan van de drukkunst is de kans op verveelvul-

diging bovendien zeer gering. Wat weten wij over 1302? Hoeveel bronnen lichten ons hierover in en hoe verhouden zij zich ten opzichte van elkaar? Als het gaat om belangrijke feiten die de mens - of laten wij bescheidener wezen, dus zelfs maar de historicus - vrij permanent hebben beroerd, zullen er wel verschillende sporen van deze belangstelling aangewezen kunnen worden: vrij veel, veel, talrijke, talloze. Het "doorleven" zal m.a.w. gemakkelijk aangetoond kunnen worden. Het is bekend: van 1302 bestaan eerder weinig sporen²!

In de praktijk is er dus geen *ne varietur* vaststaande interpretatie mogelijk. De factoren die een volmaakte overeenstemming tussen beeld en gebeuren, tussen geschiedschrijving en historisch proces verhinderen zijn van tweeërlei aard: enerzijds zijn de *bronnen* ontoereikend, dwz. incompleet, onbetrouwbaar, eenzijdig en gekleurd, anderzijds is de *historicus* een mens met al de beperkingen die hem opgelegd worden door de tijd waarin hij leeft, het land en de plaats waar hij woont, door het maatschappelijke milieu waarin hij opgroeide, door de godsdienstige, politieke en andere ideeën waarmee hij zo vertrouwd is dat ze hem niet meer bewust zijn en tenslotte door zijn persoonlijke eigenaardigheden. Ger Harmsen stelt dan ook in zijn "*Inleiding tot de geschiedenis*" terecht de vraag of het gaat om "kunst of wetenschap"³? Ook Sebastian Haffner (1907-1999) zag de relativiteit van de geschiedenis in. Hij zag het zo: "Niet alles wat ooit is gebeurd, wordt geschiedenis, maar enkel dat wat geschiedschrijvers op een bepaald tijdstip ooit een vertelling waard hebben geacht. Geschiedenis – om het scherp uit te drukken – is een vorm van literatuur". Wat Haffner zo interessant maakt is zijn grote aversie van historische legenden die al te vaak het collectieve bewustzijn van volkeren en culturen beheersen. Zijn voornaamste doel was die mythevorming door nauwkeurige en overtuigende reconstructies ongedaan te maken⁴. Er zijn historici die meer wetenschappelijk zijn: dit uit zich in

2 Over deze bronnen leze men o.m. de meest recente literatuur waarvan wij als voorbeeld geven: V. LAMBERT, *De Guldensporenslag van fait-divers tot ankerpunt van de Vlaamse identiteit (1302-1838): de natievormende functionaliteit van historiografische mythen* in Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden, 115 (2000), p.365-391.

3 G. HARMSSEN, *Inleiding tot de geschiedenis*, Baarn, 1968, p. 14.

4 P. DE MOOR in "De Morgen" van dinsdag 14 augustus 2001, p. 39.

de precisie van hun bronnenonderzoek, de juistheid van de lezing van de oude teksten (of voorwerpen), de feeling voor de feiten die als historisch element moeten aangedragen worden. Anderen zijn meer kunstenaar. Zij beschrijven de gebeurtenissen als een samenhangend, verantwoord en spannend verhaal. De grootste historici zijn zij die beide begaafdheden in één persoon verenigen.

Uit wat voorafgaat blijkt hoe moeilijk het is de echte geschiedenis – Wass geschehen ist – te reconstrueren en weer te geven, zelfs als wij het moeilijkste element in heel het proces – de interpretatie, het waarom – nog buiten beschouwing laten. Maar eens wij ons wagen aan interpretatie wordt het exponentieel moeilijker!

Dit werd schitterend geïllustreerd in de tentoonstelling die in Gent ter gelegenheid van het Keizer Karel-jaar werd gehouden omtrent de historieschilderkunst en die de naam “Mise en scène”⁵ meekreeg. Dubbele “mise en scène”: zoals de schilders het voorstelden, maar ook zoals zij het als kinderen van hun tijd interpreteerden. Keizer Karel wordt in de historieschilderkunst van de 19de eeuw voorgesteld als beantwoordend aan de canon van wat in de 19de eeuw de goede zoon, de bewonderenswaardige jongeling, de verantwoordelijke vorst, de kunstminnende mecenas, de dappere krijgsman, de goede machtshebber was. De echte figuur van Karel V verdween hierbij totaal op de achtergrond en zelfs in het niets! De historieschilderkunst heeft trouwens niets met geschiedenis te zien, zoals ook blijkt uit de schilderijen van de gebroeders Albrecht en Juliaan Devriendt in de zogenaamde “gotische” zaal van het stadhuis te Brugge of uit de onlangs door de stad Ieper verworven schilderijen van Ferdinand Pauwels, die tussen 1861 en 1891 muurschilderingen maakte voor de lakenhalle te Ieper. Hoe groot de kloof tussen die schilderijen en de geschiedenis ook is, het valt niet te ontkennen dat zij de perceptie van de geschiedenis bij het brede publiek vaak meer bepalend hebben beïnvloed dan de “wetenschappelijke” geschiedschrijving.

Een ander voorbeeld: de historieschilderingen van Henri Leys in de trouwzaal van het stadhuis te Antwerpen. Nog een ander voorbeeld uit de kunst: bij de grote Bosch-tentoonstelling in 1967 in Den

5 R. HOOZEE, J. TOLLEBEEK en T. VERSCHAFFEL, *Mise-en-scène. Keizer Karel en de verbeelding van de negentiende eeuw*, Gent, 1999.

Bosch organiseerden de provo's happenings met als slogan "Bosch is onze god". Door de afstand en het gebrek aan historische kennis dachten ze dat Bosch een verlichte ludieke figuur was, een maatschappijkritische contesterende kunstenaar. Het is net omgekeerd: door hele taferelen van verkwisting uit te beelden zegt hij: 'wees spaarzaam'. Hij beeldt burgerlijke deugden uit. "Bosch is te vergelijken met de pastoor die in eindeloze donderpreken tekeer gaat tegen seks maar er zo toch maar lekker kan over praten". Tot die conclusie komt thans Paul Vandenbroeck, een eminente Bosch-kenner.⁶

Het fenomeen is door tal van andere - eigenlijk door ontelbare - voorbeelden gekend: in de portrettengalerij bewaard in het Grootseminarie te Brugge worden paus Adrianus IV (1154-1159), keizer Constantijn de Grote (274-337) en Karel de Grote (742-814) samen afgebeeld en in een middeleeuwse handschrift van de *Georgica* van Vergilius besteld door abt Jan Crabbe in de 15de eeuw, worden geen landelijke taferelen uit de oudheid maar wel uit de middeleeuwen afgebeeld. Artistieke vrijheid? Wellicht soms ten dele, maar ongetwijfeld nog vaker gebrek aan historische kennis en historisch métier.

Veelal hebben de illustratoren zich niet alleen geïnspireerd op verhalende bronnen en kronieken, die zonder de minste aandacht voor historische kritiek vanuit een eigentijdse belangstelling werden geïnterpreteerd, maar eerder nog steunden zij voor hun tekeningen en schilderijen op de eigentijdse werken zelf. Voor de 19de eeuw waren die uiteraard romantisch en nationalistisch, zoals ten overvloede bewezen wordt door het schilderij "De Guldensporenslag" van Nicaise De Keyser, waarvoor Auguste Voisins *Notice sur la bataille de Courtrai* de inspiratiebron was of door de illustraties van Hendrickx, die steunden op de tekst van Theodor Juste's, *Histoire de Belgique* (1840). Hendrik Conscience's *Geschiedenis van België* (1845) was de inspiratiebron voor een pleiade van schitterende illustratoren waaronder Wappers en Hamman⁷. Deze illustraties hielpen niet alleen een romantisch en mythologiserend geschiedenisbeeld creëren maar werkten ook het in stand houden ervan in de hand.

6 E. RINCKHOUT in "De Morgen" van zaterdag 1 september 2001, p. 31-32.

7 T. VERSCHAFFEL, *Beeld en geschiedenis*, Turnhout, 1987, p. 116-130.

Op dezelfde wijze en zelfs nog meer dan de beeldende kunsten dit deden, hebben "*geschriften*" het beeld van de geschiedenis helpen bepalen en veelal helpen misvormen. Voor 1302 zijn de bronnen exclusief literaire bronnen⁸. In geen enkel bewaard archiefstuk staat de veldslag onomastisch neergeschreven. Brugge noch Kortrijk hebben voor 1830 ooit één penning in hun officiële boekhouding ingeschreven om de overwinning op het Groeningeveld te gedenken. Zelfs het rijke archief van de grafelijke Kortrijkse kapittelkerk bewaart geen gebenedijd woord over de veldslag, noch over enige memorie of fundatie in verband met het gebeuren in de eigen naaste omgeving.

De topografische benamingen staan, als oudste, voorop. Numerisch blijven ze rekordhouders, tot aan de verschijning van *Consciences Leeuw van Vlaanderen* in 1838. Dan eerst keert het tij en dringen de jongere Sporenslag, Slag der Gulden Sporen en ten slotte *Guldensporenslag* beslist in literatuur, schoolboek en encyclopedie.

Voor al de roman *De Leeuw van Vlaanderen* van Conscience, die als ondertitel *De slag der gulden sporen* droeg is bepalend geweest voor het beeld dat de latere generaties van 1302 meegekregen hebben. Conscience heeft zijn volk misschien wel leren lezen, hij heeft zijn volk geen geschiedenis geleerd. Hiervan getuigt Conscience zelf in een antwoord op Snellaerts aansporing om in de *Leeuw van Vlaanderen* de geschiedenis trouw te blijven: "De geschiedenis is de eenvoudige aantekening der gebeurtenissen zonder zwier of levendigheid. Men kan ze niet beter vergelijken, dan bij een graf, waarin de lijken der voorvaderen nevens elkander geschikt liggen. Daarom verkeert zij somtijds en laat het hart koud, omdat zij de lezers slechts het rif van een lichaam vertoont. De romantische schrijvers, ook de dichters, nemen een dier ontvlesde geraamten, omkleden hetzelfde met ronde spieren en kleuren het rooswervig of bruin volgens kunne of inborst. Nu blijft het ons vrij dit lichaam zulke uitwendige vormen, als het ons belieft, te geven en hetzelfde door de verbeeldingskracht op onze wijze te doen denken, spreken en handelen, alsof het met een

8 Wij durven de waarde van de vermelding in kronieken als die van d'Oudegherst en Meyerus in vraag stellen. Wat betekenen ze meer dan kennis van oudere kronieken als de *Annales Gandenses* of van de voortzetting van de *Spiegel Historiaal* door Van Velthem?

nieuwe levensgeest bezield ware. Dit kan niet gebeuren, zonder de uitvinding van tussenvoorvallen, die de onderscheiden aanhalingen der kronieken tot een geheel te samen brengen, en de lezers de vragen: wat? wie? waarom? In de mond terugstoten”.⁹ Ook hier geldt: veel meer dan poëtische vrijheid gaat het om gebrek aan historische kennis en *métier*. Men kan gemakkelijk over dit alles heenstappen, maar het probleem is dat deze “poëtische vrijheden” door een groot – het grootste? – deel van de bevolking voor historisch waar gebeurd worden aangezien.

Aldus trok de roman van Conscience de grootste aandacht van het *Belgische* establishment: Conscience kreeg van de minister van Binnenlandse zaken de opdracht een vaderlandse geschiedenis te schrijven die in 1845 voltooid was. Het sprak vanzelf dat de historische legitimatie van de staat door de overheid ondersteund en in zekere mate zelfs georganiseerd werd. Want in de ogen van de overheid was 1302 een uiting van de onafhankelijkheidszin van de *Belgen* (wij cursiveren), een prefiguratie van de Septemberrevolutie van 1830 “dat glorieuze moment waarop de Belgische vrijheid definitief was gevestigd”¹⁰. Ook de “Leeuw van Vlaanderen” stond – zoals veel eigentijdse literatuur – in het teken van de versterking van het Belgische natiebef. Toch richtte Conscience zich in de eerste plaats tot de Vlamingen en op die manier droeg de cultus van de Guldensporenslag bij tot de geleidelijke verzelfstandiging van een Vlaams bewustzijn, niet in de 14de maar in de 19de eeuw!

Ten tijde van het verschijnen van Conscience’s “Leeuw van Vlaanderen”, worstelde een deel van Nederlandstalig - alhoewel, wij zouden wellicht Nederlandstalig hier beter vervangen door Vlaamstalig – België met de achteruitstelling en de miskennis van zijn taal en cultuur binnen het toenmalig op de Franse taal en cultuur georiënteerde land. Dit deel van België heeft terecht geijverd en gestreden voor de erkenning van zijn eigen Vlaamse taal en cultuur. In Conscience’s werk werd precies de nadruk hierop gelegd. Het

9 Geciteerd door A. DEPREZ, *Kroniek van Dr. F. A. Snellaert 1809-1872*, Brugge, 1972, p. 39.

10 J. TOLLEBEEK, *De Guldensporenslag. De cultus van 1302 en de Vlaamse strijd* in: A. MORELLI, *De grote mythen uit de geschiedenis van België, Vlaanderen en Wallonië*, Berchem, 1999 (6de druk), p. 193.

hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat de ontluikende Vlaamse Beweging eerst en vooral naar dit werk greep om haar eisen een historische legitimatie te geven. En, hoe sterk de geesten ook gedreven worden door actuele problemen en verzuchtingen, bijna altijd achten zij zich genoodzaakt een historische verklaring en legitimatie aan hun streven te geven. Dus heette het met Conscience: samen met de graaf voor Vlaanderen. Daar Vlaanderen in de eerste helft van de 19de eeuw niet alleen het zwakke broertje in België was, maar ook – in tegenstelling met het meer onkerkelijke Wallonië - zeer gelovig katholiek was, werd tegen de Fransen niet alleen voor Vlaanderen gestreden maar ook voor God. Voor God en Vaderland dus. Over de vroomheid van de Vlamingen zullen wij het hier verder niet hebben. Men leze daarover J. Toussaert, *Le sentiment religieux en Flandre*,¹¹ waaruit blijkt dat Vlaanderen wellicht niet minder maar evenmin meer vroom was dan het aanpalende Frankrijk. Vergeten wij trouwens niet dat Frankrijk onder het Ancien Regime “la fille ainée de l'église” was en dat de afschaffing van de Tempeliersorde en de pausen van Avignon slechts incidenten waren, bovendien de eerste ingegeven door financiële motieven en de tweede ten minste evenveel door de pausen zelf als door de Franse staat.

Dit nieuw Vlaams-nationaal bewustzijn (niet van het graafschap Vlaanderen, maar van heel Nederlandssprekend België) werd in toenemende mate onverenigbaar geacht met de trouw aan het Belgische vaderland. “In dat perspectief verschoof de betekenis van het Guldensporenmotief: anders dan in de tijd van Conscience werd het niet langer gebruikt als een pro-Belgisch wapen in de strijd tegen de Franse dreiging, maar als een (modern-)Vlaams breekijzer tegen de verfranste Belgische staat¹².

De constructie van nationale geschiedenissen, als even zovele verhalen van eenheid, continuïteit en samenhang, heeft geleid tot onvermijdelijke anachronismen en vertekeningen én tot het besef dat naties met hun eigen geschiedenis meteen ook hun eigen mythes hebben gecreëerd. De verwetenschappelijking van de geschiedbeoefening

11 J. TOUSSAERT, *Le sentiment religieux en Flandre à la fin du moyen âge*, Parijs, 1963.

12 Jo TOLLEBEEK, *De Guldensporenslag*, p. 199.

in de late negentiende en vooral in de twintigste eeuw heeft vaak de tegenstrijdigheid tussen de (nationale) historische mythen en 'wat werkelijk geweest is' aangetoond en heeft het mogelijk gemaakt heel wat historiebeelden als mythologiserend te ontmaskeren. De mythische geschiedschrijving heeft immers niet alleen betrekking op het politieke maar ook op het levensbeschouwelijke: bij de conflicten tussen katholieken en liberalen werd de geschiedenis de inzet van ideologische strijd. Breydel en De Coninck werden door de katholieken opgeëist. De vrijzinnigen bevochten zich het recht om een figuur als Zannekin tot de hunnen te rekenen¹³. Paul Fredericq organiseerde in 1876 te Gent de controversiële Pacificatiestoet waarin de verdraagzaamheid en de calvinistische helden tegenover de misdadige inquisiteurs werden geplaatst¹⁴.

Een natie – maar ook een groep, een ideologie - rechtvaardigt zichzelf door zich een geschiedenis te scheppen. De cultus van de natie is de cultus van de geschiedenis en tussen allerlei overtuigingen en ideologieën heerst een permanente openlijke of verholen strijd om de geschiedenis, *waarbij deze vaak wordt herleid tot haar bruikbare elementen.*

De romanschrijver Conscience heeft de historiografie van na zijn tijd meer en diepgaander beïnvloed dan de historische gebeurtenissen zelf. De historici van de 19de eeuw en van de Vlaamse Beweging werden immers beïnvloed en - het woord is wat sterk - gebiologeerd door het "nationalisme" en de politieke gegevens van hun tijd. De gebeurtenissen van 1302 waren "politieke" gebeurtenissen maar gebeurden niet in het 19de-eeuwse kader van "nationale" staten, die op dat ogenblik pas in de wieg lagen en dus niet eens in de kinderschoenen stonden. Het waren gebeurtenissen binnen het "feodale" kader, dat wezenlijk en ten gronde verschilde van het "nationale" kader van de 19de eeuw. De geschiedschrijving heeft daar totaal onvoldoende rekening mee gehouden. Men moet de strijd zien zoals hij

13 J. MERTENS, *Zannekin of de evolutie van het beeld van een volksheld* in De Franse Nederlanden – Les Pays-Bas Français, 1978, p. 35.

14 M. BAELDE (ed.) *Opstand en Pacificatie in de Lage Landen. Bijdrage tot de studie van de Pacificatie van Gent. Verslagboek van het Tweedaags Colloquium bij de vierhonderdste verjaring van de Pacificatie van Gent*. Gent, 1976.

was in 1302. Toen gold niet dat “de taal gans het volk” was, wel dat “de staat de vorst” was! De “vaderlandsliefde” van de mensen van de 13de en het begin van de 14de eeuw was vooral gesteund op de gehechtheid aan de vorst. Het gaat in 1302 om een strijd *tussen twee personen, binnen het kader van het leenstelsel*. Hoe men het ook draait of keert: 1302 is in oorsprong en in essentie een persoonlijk conflict tussen een leenheer en een leenman. Hierbij speelden ook financiële aspecten een belangrijke rol.

Wij moeten dus opnieuw de geschiedenis herschrijven in de hoop en de ambitie dat de nieuwe invalshoek - deze van de 21ste eeuw - een juister en getrouwer beeld van de geschiedenis zal ophangen. Maar - het werd reeds gezegd - meer nog dan de historici zijn de niet-vaklui door het beeld van Conscience beïnvloed en zelfs bepaald! Conscience en zijn epigonen beantwoordden aan de behoefte van de romantische Vlaamse Beweging uit de vorige eeuw om vermeende historische wortels te geven aan haar strijd tot ontvoogding en verwerving van elementaire rechten binnen een toenmalig verfranste staat.

Natuurlijk is 1302 een onomstootbaar historisch feit¹⁵. Maar 1302 was niet wat de romantische nationalistische geschiedschrijving - of beter beeldzetting - van de 19de eeuw er van maakte en deze romantische geschiedschrijving opent de deur naar mythe. Was 1302 daarom een *fait divers* zonder enige betekenis? Het conflict tussen Vlaanderen en Frankrijk was, als een strijd tussen de periferie en het centrale *leenheerlijke* gezag, al zeer oud. De slag bij Kortrijk redde de zelfstandigheid van het graafschap, het weze herhaald: van het feoda-

15 Eigenlijk werd over 1302 als historische gebeurtenis reeds alles gezegd: op militair vlak door J.F. VERBRUGGEN, *De slag der Gulden Sporen. Bijdrage tot de geschiedenis van Vlaanderens vrijheidsoorlog*. Antwerpen - Amsterdam, 1952 en op het stuk van de interpretatie door L. DELFOS, *Het avontuur van de Liebaards*. Tielt, 1952, door J. TOLLEBEEK, *De Guldensporenslag. De cultus van 1302 en de Vlaamse strijd* (zie noot 8) en D. VANDEN AUWEELE, *Recht en politiek: omtrent 1302* in: *Onze Alma Mater*, 1989, p. 75-95 en in het syntheseartikel van V. LAMBERT, *De Guldensporenslag van fait-divers tot ankerpunt van de Vlaamse identiteit (1302-1838)* (zie noot 2) zonder de nummers van ‘De Leiegouw’, jaargang 19 van 1977 en van ‘Het Brugs Ommeland’ van hetzelfde jaar (jaargang 17) te vergeten. Zeer onlangs verscheen: J. F. VERBRUGGEN en Rolf FALTER, *1302. Opstand in Vlaanderen*, Tielt, 2001.

le Vlaanderen van de 14de eeuw, maar niet van de Vlaamssprekende gemeenschap van de 19de eeuw! Zeer waarschijnlijk was de slag belangrijker voor het latere België dan voor Vlaanderen. Was Vlaanderen inderdaad aangehecht geweest bij het kroondomein dan zou zeer waarschijnlijk het huwelijk van Margareta van Male met Filips de Stoute, hertog van Bourgondië nooit hebben plaats gehad en was er in alle geval geen plaats geweest voor de dynastieke unies en gebiedsverenigingen die onder de Bourgondiërs en de Habsburgers het embryo geweest zijn voor de latere Nederlanden, waaruit België gegroeid is.

Uit wat boven staat, blijkt hoe in de 19de eeuw een totaal ongegronde interpretatie werd gegeven aan wat in wezen een strijd was tussen twee personen binnen het kader van het leenstelsel. Hierop werd tezelfdertijd de nodige romantiek gegrift, waarvan allerlei groepen hebben gepoogd gebruik en soms ook wel misbruik te maken. Vanaf het einde van de 19de eeuw begon men met Guldensporenherdenkingen¹⁶. “Zulke herdenkingen kunnen uitgroeien tot heuse nationale feesten wanneer de daarvoor ijverende bevolkingsgroepen zelf officiële erkenning verwerven. Zo gebeurde het recentelijk ook met onze Guldensporenslag”. Daar is geen enkel bezwaar tegen op voorwaarde dat wij beseffen dat de data van deze vieringen vaak gebonden zijn aan gebeurtenissen die vooral een symboolwaarde ontlenen, niet aan de historiciteit, maar aan latere historische interpretaties, die weinig of niets met de werkelijkheid hebben te maken.

De oorsprong van deze herdenkingen pogen te herleiden tot hun ware proporties, houdt niet in dat men volkeren of groepen het recht op dergelijke feesten zou ontzeggen of zelfs maar betwisten. Alleen moeten wij niet aan fetisjisme – of aan mythologisering – doen en weten dat ook andere gebeurtenissen door de Vlamingen dienen gevierd en met vreugde herdacht te worden: 11 november (Wapenstilstand na de Eerste Wereldoorlog) 8 mei (overgave van Nazi-Duitsland), 3 september (1791, *Déclaration des Droits de l'Homme*), 10 december (1948, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens) en vele andere. De historicus weet dat er mythen bestaan, dat zij blijkbaar bestaansrecht hebben, vermits ze voorkomen

16 W.P. BLOCKMANS, *675 jaar Guldensporenslag. De functies van herdenkingen van historische gebeurtenissen* in Het Brugs Ommeland, 1977, p. 107-114.

in alle tijden en bij alle volkeren. Hij heeft echter ook de plicht mythische elementen van historische waarheid te onderscheiden, zelfs al weet hij dat ook historiciteit verschillend belicht kan worden en tot op zekere hoogte kan en moet gerelativeerd worden.